

Oopperan ja barokin syntyvaiheista

- 1500-luvun lopulla Italiassa pyrkimykset uudelleensynnyttää **antiikin teatteridraama**: Puhelaulu syntyi näistä pyrkimyksistä, samalla syntyi **barokin tyyli** vastapainoksi polyfoniselle renessanssityylille: homofonia, monodia, puhelaulu
- Firenzen Camerata: akateeminen keskusteluseura, jossa oppineet aateliset ja muusikot ottivat tavoitteekseen antiikin Kreikan draaman ja yksiaänisen laulutavan uudelleensynnyttämisen. Renessanssin moniäänisyyden nähtiin vanhentuneen. Tekstille annettiin etusija musiikkiin nähden.
- Ensimmäiset oopperoiksi laskettavat teokset 1600-luvun vaihteessa: **antiikin myytit** aiheina (Dafne 1597, Euridice 1600, säveltäjinä Rinuccini, Peri, Corsi ja Caccini). Yritykset jäivät teoreettisiksi kokeiluiksi.
- Ensimmäisissä oopperoissa ei vielä erotettu toisistaan aarioita ja resitatiiveja eikä selkeitä päärooleja. Hahmoja oli paljon ja juoni monimutkainen: erilaisia jumalia, puolijumalia, muusia, vertauskuvallisia hahmoja.
- paljon yhtye/kuoro-osuuksia renessanssin madrigaalien tyyliin, tanssiosuuksia
- puhelaulumaiset solistiset lauluosuudet ja orkesterivälikkeet (ritornellot) vuorottelivat
- Orkesterissa: nokkahuilut, sinkit (kornetit), trumpetit, pasuunat, Viola da gambat, viola da bracciot, luutut, theorbit, chitarronit, harppu, 2 cembaloa, 2 urkupositiivia, regaali
- Suuri ja pieni orkesteri, jotka usein vuorottelevat (esim. alkusoitossa)

Vanhan musiikin esityskäytäntö ja barokkiooppera

- teosten autenttisuuteen pyrkivät rekonstruktioit sodan jälkeen
- 1970-luvulla Nikolaus Harnoncourt (Wien), René Jacobs (Basel), John Eliot Gardiner, William Christie ym. johtavat omia versioitaan Monteverdin oopperoista.
- Ainoaa oikeaa partituuria ei ole, vain melodian ja basson sisältävä käsikirjoitus (tai useita), jossa joskus myös kenraalibassomerkintä eli sointunumerointi.
- Orkesteri ja eri soitinten stemmat on aikanaan improvisoitu ajan tyylin mukaan basson ja melodian perusteella. Siksi varhaisen barokin oopperoiden nykyversiot riippuvat kapellimestarin ja muusikoiden tyyllitietämyksestä, improvisointikyvyistä ja siitä missä määrin muusikoille on kirjoitettu tarkat stemmat tai jätetty osuuksia enemmänkin improvisoinnin varaan.

Claudio Monteverdi (1567-1643)

- Säveltäjä, laulaja, soitinvirtuoosi
- synt. n. 1567 Cremonassa
- toimi muusikkona ja kapellimestarina Mantovassa, kapellimestarina Venetsiassa (1613-)
- madrigaalikokoelmat (yhdeksän kirjaa), Marian Vesperit (v. 1610)
- säilyneitä oopperoita: Orfeus (1607), Odysseuksen kotiinpaluu (1640), Poppean kruunaus (1642)

Monteverdin L'Orfeo, favola in musica (Orfeus 1607, libretto Alessandro Striggio) ensimmäinen oopperan "mestarteos". Ensiesitys Mantovan Gonzaga-sukuisen ruhtinaan hovin karnevaaleissa 24.2. 1607. Painettu partituuri varhaisin lajiaan (1613).

Oopperan rakenne: Toccata (alkusoitto), Prologi ja 5 näytöstä läpisävellettynä puhelaulutyyliin (Stile rappresentativo) sekä sisältäen säkeistömuotoisia ariosoja.

Orfeus on ainoa päärooli, muut roolit pienempiä. Kuoro (nymfit ja paimenet ja manalan henget) ja tanssi tärkeitä osatekijöitä.

Myöhempiä oopperoita samasta aiheesta:

Christoph W. Gluck (v. 1762, Wien) ja Jacques Offenbach (operetti Orfeus manalassa 1858, Pariisi).

Monteverdin Orfeus on myyttinen tarina puolijumalallisesta muusikosta ja runoilijasta, joka kuitenkin joutuu nöyrytymään koska ei hallitse tunteitaan. Monteverdi rakensi ensimmäisenä musiikilliselta rakenteeltaan täydellisen oopperan, joka pyrki heijastamaan kosmoksen täydellisyyttä. Orfeus edusti uutta tyyliä (seconda prattica) yhdistäessään tekstin ja musiikin puhelaulussa, mutta oopperassa on myös renessanssin ajan kuorotyylin mukaisia osuuksia (polyfonia, prima prattica). Monteverdi oli mestari molemmissa tyyliissä.

Juoni: Orfeus, jumalallinen mestarilaulaja (antiikin „Väinämöinen“) on mennyt naimisiin Euridicen kanssa, mutta kuulee yhtäkkiä vaimonsa kuolleen käärmeen puremaan. Hän lähtee etsimään tätä manalasta, kuolleiden valtakunnasta. Ylitettyään Styx-virran Orfeus pääsee manalaan, kun vahti Charon nukahtaa. Proserpina, joka säälii Orfeuksen kohtaloa, saa puolisonsa Hadeksen, alamaailman valtiaan lupaamaan Euridicen vapautuvan, mutta vain sillä ehdolla, ettei Orfeus saa paluumatkalla katsoa tätä. Palatessaan Orfeus joutuu epävarmuuden ja mustasukkaisuuden valtaan ja pelkää lopulta raivotarten vievän puolisonsa. Hän katsoo taakseen - ja Euridice katoaa.

Orfeus on pakotettu palaamaan valoon maan päälle, jossa hän suree iäksi kadotettua puolisoaan. Orfeuksen jumalallinen isä Apollo ilmestyy ja kehottaa poikaansa siirtymään kanssaan taivaan kirkkauteen, jossa Euridicenkin valo kilpailee tähtien kanssa. Orfeus nousee liekeissä ja paimenet juhlivat jumalallisen laulajan kirkastumista kulttitanssilla. Oopperassa oli myös vaihtoehtoinen loppu, jossa Orfeuksen repivät Traakian naiset kappaleiksi.

Gran Teatre del Liceu, Barcelona (2002)**Musiikinjohto: Jordi Savall**

Orkesteri: La Capella Reial de Catalunya

Lavastus: Gilbert Deflo, Ohjaus: Brian Large

Montserrat Figueras (La Musica)

Furio Zanasi (Orfeo)

Arianna Savall (Euridice)

Alkusoitto: Toccata**Prologi: La Musica****1, näytös: Paimenten kuoro: Orfeuksen ja Euridicen hääjuhla, tanssi****DVD: Theatre Royal de la Monnaie, Bruxelles (1998)****Musiikin johto ja partituurin realisaatio: René Jacobs**

Simon Keenlyside (Orfeus)

Juanita Lascarro (Euridice/La Musica/ Eco), (ohjaus ja koreografia Trisha Brown)

Orkesteri: Concerto Vocale

Kuurorot: Collegium Vocale Gent

Tanssi: Trisha Brown Company

1, näytös: Paimenten kuoro: Orfeuksen ja Euridicen hääjuhla, tanssi**2. näytös:** Orfeus iloitsee onnestaan paimenten kanssa, kunnes sanansaattaja kertoo hirveän uutisen: Euridice on kuollut käärmeenpuremaan.**3. näytös:** Orfeus Manalan vartijan luona, Orfeuksen anoessa pääsyä manalaan vartija nukahtaa ja Orfeus livahtaa toiselle rannalle.**4. näytös:** Pluto ja Proserpina, manalan hallitsijat -lupaus ja ehto Orfeukselle - Orfeuksen ja Euridicen paluu, lankeaminen - Raivottaret vievät Euridicen - varjojen kuoro -välimusiikki**5. näytös:** Orfeus palaa maan päälle ja tunnistaa kotiseutunsa - kaiku vastaa yksin hänen valitukseensa - Orfeus omistaa laulunsa ja lyyransa Euridicen muistolle –

Apollo, auringonjumala ja Orfeuksen isä ilmestyy ja kutsuu Orfeuksen luokseen taivaaseen - kuoro ylistää Orfeusta, joka lopuksi otetaan liekeissä taivaaseen.